

POZOSTALOSŤ BÉLU KÉLERA V ŠARIŠSKOM MÚZEU V BARDEJOVE

František GUTEK, Bardejov

Abstrakt

Autor sa v príspevku snaží o retrospektívny pohľad na osudy pozostalosti hudobného skladateľa Bélu Kélera, ktorá prišla v roku 1883 z nemeckého Wiesbadenu do Bardejo-va na základe skladateľovho testamentu a po založení Šarišského múzea v roku 1903 bola uložená v jeho Historickej knižnici ako samostatný zbierkový fond.

Autor si pozostalosť všíma najmä v súvislosti s konkrétnym využívaním zhromažde-ného materiálu (hudobniny, osobná korešpondencia, memorabilie) počas uplynulých 140 rokov a konštatuje, že najmä v ostatnom období badať zvýšený záujem o túto hu-dobnú zbierku a Béla Kéler sa opäť dostáva do povedomia v rámci hudobného života na Slovensku.

Kľúčové slová

Hudba. Béla Kéler. Pozostalosť. Osobná korešpondencia a memorabilie. Hudobniny. Múzeum. Zbierkový fond.

V Historickej knižnici Šarišského múzea, v ktorej sa dnes nachádza tak-mer 5 000 zväzkov starých kníh a časopisov z obdobia 15. až 20. storočia, má svoje miesto aj vzácny fond hudobných pamiatok a memorabilii viazucich sa k osobnosti významného hudobného skladateľa a dirigenta 19. storočia, bar-dejovského rodáka Bélu Kélera (1820 – 1882). V našom príspevku sa pokú-sime opísať vznik tohto fondu, informovať o etapách jeho využívania, resp. nevyužívania v minulosti a naznačiť možnosti a formy jeho ďalšieho využitia v budúcnosti.

Béla Kéler, vlastným menom Albert Paul Kéler, mal veľmi rád svoje rodné mesto a často sa do neho s potešením vracal. Jeho túžba po domove prame-nila aj z toho, že sám si rodinu nezaložil a zostal slobodným. Okrem toho v Bardejove (a v neďalekom Prešove) žila väčšia časť Kélerovej rodiny a príbuz-ných¹. V jednom zo svojich listov sa vyjadril, že „*len v tmavom tieni hustých smrečín bardejovských lesov si skutočne odpočiniem, len tichý pokoj domova mi prinavrátí stratené sily...*“² Pozitívny emocionálny vzťah k rodnému Bar-dejovu, z ktorého vyšiel do veľkého sveta, sa odrazil aj v jeho tvorbe (skladby

1 MATÚŠ, F. 1972. *Béla Kéler (K 150. výročiu narodenia)*. In Šarišské múzeum 3 (Zost. A. Kokuľa). Košice: Vsl. nakladateľstvo pre Šarišské múzeum 1972, s. 47.

2 BUBÁK, P. 2010. *Béla Kéler – osud hudobníka a jeho pozostalosti*. Bardejovské novosti, roč. 21, č. 6 a 7, 9.2.2010 a 16.2.2010, s. 3.

Spomienka na Bardejov, Na krásnom Rýne spomínam na teba). A preto vôbec neprekvapuje, že na Bardejov pamätal aj vo svojom testamente.

Tesne pred smrťou (zomrel 20. novembra 1882) dal vyhotoviť svoju poslednú vôľu, v ktorej najzávažnejšiu a najhodnotnejšiu časť osobnej pozostalosti venoval mestám Bardejov a Prešov. Príslušná časť materiálov podľa testamentárneho odkazu prišla do Bardejova na jar roku 1883 a po prevzatí bola uložená do spisovne bardejovskej radnice³. Mesto zároveň požiadalo miestneho organistu a regenschoriho Oldřicha Hemerku, ktorý v meste pôsobil v rokoch 1883 až 1899, aby ako najkompetentnejší v tejto oblasti spracoval skladateľský odkaz nedávno zomrelého skladateľa⁴. V roku 1891 práve Hemerka pripravil prvý posmrtný koncert z diel Bélu Kélera⁵.

Na začiatku 20. storočia sa pozostalosť Bélu Kélera dostala do miestneho múzea, ktoré oficiálne vzniklo 21. decembra 1903 na zasadnutí Zhromaždenia Šarišskej župy. Novému župnému múzeu však spočiatku chýbali priestory i exponáty. Priestory zabezpečil jeden z iniciátorov múzea Albert Berzeviczy, v tom čase už minister školstva a kultúry. Z príjmov Krajinskej pamiatkovej komisie a Krajinského inšpektorátu múzeí a knižníc vyčlenil finančné prostriedky (24 000 korún), ktoré pokryli asi 80% výdavkov na opravu Starej radnice v Bardejove. Zvyšok potom uhradilo mesto najmä zabezpečením stavebného materiálu a povozníckych prác. Adaptačné práce na radnici viedol staviteľ Otto Sztehló a trvali necelý rok, do apríla 1905. Súbežne s prípravou priestorov pre múzeum prebiehal aj rozsiahly súpis a zber muzeálnych predmetov na území Šarišskej župy. Touto dôležitou úlohou bol poverený historik umenia, neskorší riaditeľ Národného múzea v Budapešti a člen Uhorskej akadémie vied, Kornel Divald. Materiál, ktorý zozbieral s dobrovoľnými spolupracovníkmi Gejom Žebráckym (vtedy rím.-kat. farárom v Plavči) a Dr. Antonom Vassom (riaditeľom bardejovského gymnázia), sa stal základom prvej muzeálnej expozície⁶. Jej inštalácia sa začala v júni 1906 a presne o rok bola slávnostne otvorená. Súčasťou tejto expozície boli aj memorabílie z pozostalosti Bélu Kélera (školské vysvedčenia, diplomy, pamätné medaily, portréty), ktoré boli uložené vo vitríne č. 45, v bývalej zasadacej sieni Starej radnice⁷.

3 MATÚŠ, F. 1972 (cit. v pozn. č. 1), s. 48.

4 DEJINY BARDEJOVA. 1975. (Podkap. Hudba 1848 – 1918, autor F. Matúš). Košice 1975, s. 306. Muzikologička S. Fecsková si v roku 2010 na výstave Šarišského múzea o živote a diele B. Kélera všimla na niektorých exponátoch pôvodné Hemerkovo číselné signovanie. K tomu pozri: FECSKOVÁ, S. 2011. *Život, dielo a pozostalosť Bélu Kélera*. Bardejovské novosti, roč. 22, č. 45, 8.11.2011, s. 6.

5 DEJINY BARDEJOVA 1975 (cit. v pozn. č. 4), s. 306.

6 GUTEK, F. 2003. *100 rokov Šarišského múzea v Bardejove*. 1. časť. Múzeum, roč. XLIX, 3/2003, s. 22.

7 ŽEBRÁCKY, G. 1926. *Sprievodca zbierkami Župného múzea v Bardejove*. Bardejov 1926, s. 67. Vystavené predmety boli evidované ináč ako zvyšná časť pozostalosti, ktorá zostala v Historickej knižnici múzea.

Už v roku 1905 sa však z podnetu niektorých bardejovských kultúrnych činiteľov, najmä prvého riaditeľa múzea Dr. Antona Vassa, začala kampaň za zhotovenie pamätnej tabule Bélu Kélera a jej umiestnenie na rodnom dome skladateľa (budova č. 41 na dnešnom Radničnom námestí). Vzhľadom na to, že to bolo v dobe silného, až vypätého uhorského „vlastencenia“, články v miestnej tlači nabádali k dobrovoľným príspevkom „na pamätnú tabuľu syna maďarského národa“. Miestni aktivisti si k spolupráci prizvali redaktora budapeštianskeho hudobného časopisu *Zenelap*, ktorý osobne preštudoval Kélerovu pozostalosť a publikoval niekoľko článkov, okrem svojho materského časopisu aj v nemeckom časopise *Deutsche Militär Musik*, vychádzajúcom v Berlíne⁸. S. Fecsková zistila, že týmto redaktorom bol bardejovský rodák Almos Jaschik (1885 – 1950), neskorší významný maďarský maliar a grafik⁹. Pamätnú tabuľu z bieleho mramoru, so zlatým nápisom v maďarčine a bronzovou reliéfnou bustou hudobníka, ktorej autorom bol budapeštiansky sochár s bardejovskými koreňmi Béla Markup, odhalili na rodnom dome Bélu Kélera 11. augusta 1906. Pri tejto príležitosti sa uskutočnil aj orchestrálny koncert z Kélerových skladieb¹⁰. V múzeu sa z tej doby zachovala aj zaujímavá perokresba spomínaného Almosa Jaschika, na ktorej je zachytený Kélerov rodný dom v Bardejove s novoinštalovanou tabuľou¹¹.

Napriek tomu, že sa pozostalosť Bélu Kélera začala využívať v publikačnej a výstavnej činnosti, jej celkový rozsah nebol známy, pretože presný súpis toho, čo prišlo z Nemecka, sa nezachoval. V múzeu je dodnes k dispozícii len nedatovaný záznam, písaný rukou správcu múzea Geju Žebráckeho, na ktorom je zachytený stav knižnice múzea pri úradnej revízií Štátneho referátu na ochranu pamiatok, nariadenej prípisom č. 1653/1920 a uskutočnenej v dňoch 3. – 12. júna 1920. Pod bodom c/ je v zázname uvedený *Odkaz Kélera – hudobniny*, 345 jednotiek, 403 exemplárov a hodnota odkazu je vyčíslená sumou 2 015 korún, čo predstavuje asi štvrtinu hodnoty celej knižnice, ktorá vtedy obsahovala asi polovicu toho, čo má dnes¹².

V rokoch prvej Československej republiky sa Kélerovej pozostalosti (hlavne časti s hudobninami, uložené v knižnici) nevenovala žiadna pozornosť. Zo začiatku to azda súviselo s holým prežitím bývalého „maďarského“ múzea v novej republike, keď nebolo žiaduce propagovanie B. Kélera, predtým deklarovaného ako maďarského skladateľa, v neskoršom období sa zasa dostali do

8 MATŮŠ, F. 1972 (cit. v pozn. č. 1), s. 51.

9 FECSKOVÁ, S. 2011 (cit. v pozn. č. 4), s. 6.

10 BUBÁK, P. 2010 (cit. v pozn. č. 2). Autor čerpal údaje z písomnej pozostalosti B. Kélera, uloženej v Historickej knižnici Šarišského múzea v Bardejove.

11 Kresba je v múzeu súčasťou fondu Maliarstvo, inv. č. H 5720/2.

12 Archív Šarišského múzea (ďalej AŠM), 1906 – 1970, *Inventár knižnice župného múzea v Bardejove*, č. 43. Žebrácky k zoznamu položiek knižnice pripísal nové prírastky z dvadsiatych rokov, preto rukopisný záznam vznikol okolo roku 1930.

popredia iné zbierky múzea („husitské“ listiny, gotické sochy a maľby), ktoré boli prezentované na veľkých výstavách (Košice 1922, 1938, Praha 1937)¹³. Krátky profil Vojtecha Kélera uverejnil vo svojej vlastivednej práci o Bardejove Bartolomej Krpelec¹⁴, no samotnú pozostalosť skladateľa v múzeu vôbec nespomenul. Ani práca budapeštianskeho profesora Zoltána Sztehla z roku 1930¹⁵ sa netýkala priamo Kélerovej bardejovskej pozostalosti, ale mala skôr charakter všeobecného pohľadu na jeho život a dielo¹⁶.

Na začiatku štyridsiatych rokov 20. storočia sa o Kélera začali zaujímať aj významní slovenskí muzikológovia z Bratislavy. Už 9. septembra 1940 tenor Slovenského národného divadla Štefan Hoza napísal do Bardejova list, ktorý adresoval správcovi múzea Gejzovi Žebráckemu. Okrem iného v ňom píše: „Čo najúctivejšie Vás prosím, aby ste boli taký dobrý a dali môjmu bratovi povolenie, aby mi mohol z vitríny po Kélerovi opísať: ... (nasledujú názvy listín)... Bolo by mi veľmi milé, keby som z týchto vecí mohol dostať i fotografie, ak ráčite mať. Zaväzujem sa, že ich čo najporiadnejšie vrátim. Shľadávam ešte z prístupného mi materiálu dodatky o živote Kélerovom, hlavne čo sa týka Viedne. Ak bude vec hotová, dovolil by som si jeden exemplár pred uverejnením Vám zaslať. Za prípadné poznámky bol by som nesmierne rád z Vašej strany, lebo viem, že by veci len pomohly“.¹⁷ 14. októbra 1941 napísal Š. Hoza do Bardejova ďalší list, v ktorom Žebráckemu oznamuje toto: „Dnešnou poštou dovoľujem si Vám vrátiť požičanú mi knihu od Z. Sztehla. Srdečne ďakujem! Zaoberal som sa životopisom Kélerovým a našiel o ňom novšie dáta. V nedelňajšom „Slováku“ bude uverejnená štúdia s obrázkami“.¹⁸ Žebrácky si štúdiu prečítal a Hozovi do Bratislavy 26. októbra s obdivom napísal: „Oddávna sledujem s pozornosťou v kultúrnej čiastke „Slováka“ Vaše jedinečne krásne, vecné články, ktoré sú vždy vysokej úrovne, prezradzujú ďaleký-široký horizont spisovateľových schopností. No k článkom o Bardiovčanovi Kélerovi k odbornej výške pridružila sa aj akási – u umelcov zriedkavá – optimistická srdečnosť, ktorá by – pri normálnych pomeroch – zaslúžila, aby mesto Bardiov Vašu Slovnosť zvolilo za svojho čestného meštana, keď tak milo-krásne holdujete mestu a pamiatke jeho veľkého, slávneho, ale zapomenutého syna, rodáka Kélera“.¹⁹

V archíve múzea sa zachoval ešte jeden zaujímavý list z Bratislavy. 5. decembra 1941 napísal Žebráckemu do Bardejova profesor Alexander Moyzes:

13 GUTEK, F. (cit. v pozn. č. 6), s. 24.

14 KRPELEC, B. 1935. *Bardejov a jeho okolie dávno a dnes*. Bardejov : MO MS 1935, s. 96-97.

15 SZTEHLÓ, Z. 1930. *Kéler Béla 1820-1882*. Budapest 1930.

16 KORBA, E. 1952. *Bardejovské profily (Andraščík, Kéler, Kello-Petruškin)*. Bardejov 1952, cyklostyl, s. 8.

17 AŠM, 1930 – 1940, *List Štefana Hozu*, 9.9.1940. Kartón č. 6, inv. č. 367.

18 AŠM, 1919 – 1952, *List Štefana Hozu*, 14.10.1941. Krabica č. 2, kat. č. II/24. O Kélerovi od Š. Hozu pozri aj: HOZA, Š. 1943. *Tvorcovia hudby*. Trnava : Nakladateľstvo P. Gerdeláka 1943, s. 172 – 180.

19 AŠM, 1906 – 1970, *Sňatie pamätnej dosky skladateľa B. Kélera*, č. 119.

„P. dramaturg Hoza referoval šéfovi hudobného odboru Slovenského rozhlasu prof. Moyzesovi o vzácných rukopisoch skladateľa Vojtecha Kélera, bardiovského rodáka. V nedeľu 7. decembra t. r. dovoľí si Vás so súhlasom Správy SR vyhľadať šéf nášho hudobného odboru prof. Alexander Moyzes. Príde vlakom o 9.56 hod. do Bardiova a okolo 10.15 hod. dovoľí sa Vás na farskom úrade ohlásiť a požiada Vás o dovoľenie prezrieť rukopisy. Podpísaný A. M. v. r.“²⁰

A práve v čase tejto Kélerovi prajnej korešpondencie sa v Bardejove udiali aj veci, ktoré pre Kélera v inom smere neboli vôbec priaznivé. V dôsledku politických zmien na Slovensku a na základe výnosu Ministerstva vnútra o zriadení poradného zboru pre odstránenie závadných predmetov, ktoré údajne urážali národné cítenie, sa i v Bardejove našli „inkvizítori“ z miestnej organizácie HSLS. Na mušku si najskôr zobrali jednu z najvzácnejších malieb Starej radnice – spojený erb Uhorska, Chorvátska a Dalmácie, ktorý v 16. storočí namaľoval Teofil Stanzel a chceli ho nahradiť aktuálnym erbom Slovenska²¹. Keď nespeli, zamerali sa na inú, vhodnejšiu pamiatku. Z fasády rodného domu Bélu Kélera odstránili jeho mramorovú pamätnú tabuľu s odôvodnením, že ide o Maďara. Tabuľu potom bez súhlasu správcu Žebráckeho zložili v múzeu. Ten samozrejme protestoval a snažil sa o vrátenie tabule na pôvodné miesto. Pri hľadaní spojencov sa obrátil aj na Štefana Hozu a v už spomenutom liste z 26. októbra 1941 rozhorčene napísal: „Do Bardiova včera privandrovaní cudzinci, neprajníci, šustri, ktorí – tak viem – naše múzeum obzreť ešte nemali času (ignoti nulla cupido) zrútili Kélera z piedestálu, na ktorý ho verní, dobrí, pomery poznajúci Bardiovčania v sprievode Vašej milej a ctenej osoby a so súhlasom celého umeleckého sveta postavili. Pamätnú tabuľu Kélerovu pán františkánsky gvardián, v umelectve analfabét...bez opýtania sa povolaných odborníkov dal odstrániť. (Nebohý Kéler, tak viem, že okrem slova Ěljen ani slova nevedel po maďarsky)...Ráčite písať: „Kéler od nás vyšiel do sveta a bolo by priam nevďačnosťou nespomenúť si naň...bol obľúbený a robil česť svojmu rodnému Bardiovu a nám všetkým...“ Nuž vďaka mesta (?) tak sa javí, že pamätnú tabuľu Kélerovu, tabuľu svojho syna, svojho čestného mešťana...dajú odstrániť...Trápne pôsobí na mňa, že vtedy, keď sa Vám mám (ja), cez 17 dlhých, ťažkých rokov bývalý hlinkovský starosta mesta, poďakovať za ten krásny, Bardiova sa týkajúci článok, že som nútený svojmu dopisu nemilú príchut' primiešavať, ale neráčte mi to zazlievať. Úfam, že celá táto affaira bude raz celená, reparovaná a pri tom Vaše zásluhy o Bardiov budú tiež slušne a zodpovedne uznané a honorované“²²

Napriek veľkej Žebráckeho snahe sa však už nič nezmenilo a pamätná tabuľa zostala uložená v depozitári múzea ešte niekoľko desaťročí, vlastne až do

20 AŠM, 1919 – 1952, Oznámenie o návšteve A. Moyzesa, 5.12.1941. Krabica č. 2, kat. č. II/26.

21 GUTEK, F. 2003. 100 rokov Šarišského múzea v Bardejove. 2. časť. Múzeum, roč. XLIX, 4/2003, s. 9.

22 AŠM, 1906 – 1970, cit. v pozn. č. 19.

roku 2010.²³ V závere listu z 26. októbra 1941 sa Gejza Žebrácky dotkol aj samotnej Kélerovej pozostalosti a jej využitia, keď napísal: „Predbežne by sa mala Vašho návrhu aspoň notový materiál cestou rozhlasu uverejniť. Vo Viedni a Berlíne niet týždňa, aby sa niektorý jeho opus neprednášal. Začiatok takmer každého hudobného bodu je vždy niejaký Kélerov pochod“.²⁴

Od roku 1941 až do konca vojny bola expozícia múzea zatvorená, zbierky múzea vrátane Kélerovej pozostalosti zaistené v debnách a väčšie exponáty sústredené v sieni č. II na prízemí Starej radnice. Správca múzea urobil toto opatrenie už v júli 1941 na základe nariadenia Ministerstva školstva a národnej osvety zo dňa 23. júna 1941 a prípisu Zväzu slovenských múzeí z nasledujúceho dňa. Vzácny historický archív mesta bol z múzea a nového Mestského domu v dvoch etapách prevezený a ukrytý na prvom poschodí veže Baziliky sv. Egídia (v máji 1943 a júli 1944)²⁵.

Po skončení vojny bola expozícia múzea v Starej radnici opäť nainštalovaná, ale múzeum niekoľko rokov iba stagnovalo. Starý, takmer osemdesiatročný správca Gejza Žebrácky už na novú aktivizáciu múzea nestačil a zrejme ani nemal záujem. Po nástupe komunistov v roku 1948 niekoľkokrát žiadal o uvoľnenie z funkcie, až mu nakoniec, v decembri 1950, nadriadené orgány vyhovel. K stabilizácii múzea v nových pomeroch došlo po nástupe nového riaditeľa (Dr. Jána Komu) v máji 1951²⁶.

V päťdesiatych rokoch pribudli múzeu nové osvetové úlohy, ktoré súviseli s upevňovaním a propagovaním socialistického zriadenia. Jednou z akcií, ktorá sledovala spomínané ciele, bol v roku 1952 *Rok bardejovských jubileí*. Inicovali ho členovia Kolektívu muzeálnych pracovníkov (Kultúrno-historickej subkomisie pri MNV) v Bardejove, na čele s mladým a agilným Bardejovčanom Emilom Korbom²⁷. Popri iných osobnostiach (Alois Jirásek, ThDr. Ján Andraščík, Juraj Kello-Petruškin, Božena Slančíková-Timrava) sa v roku 70. výročia jeho úmrtia zamerali aj na Kélera, no nie ako Bélu, ale Vojtecha. Podľa informácií z 1. čísla svojho informačného materiálu²⁸ sa pričínili o usporiadanie slávnostnej akadémie ku Kélerovmu výročiu, na ktorej zazneli aj ukážky

23 V roku 2010 bola tabuľa vystavená v rámci výstavy Šarišského múzea *Béla Kéler, život, dielo, pozostalosť* a v súčasnosti je vďaka iniciatíve muzikologičky S. Fecskovej a so súhlasom Šarišského múzea opäť inštalovaná na fasáde Kélerovho rodného domu na Radničnom námestí od 16.12.2011.

24 AŠM, 1906 – 1970, cit. v pozn. č. 19.

25 AŠM, 1906 – 1970, *Zápis o uložení zbierok a archívu mesta*, 2. – 3.8.1944, č. 120.

26 GUTEK, F. 2003 (cit. v pozn. č. 21), s. 9 – 10.

27 ThDr. Emil Korba (1930 – 1978), kňaz, básnik a publicista, bardejovský rodák. Od r. 1970 bol šéfredaktorom *Slova a Blahovistníka*, v r. 1976 viedol *Katolícke noviny*. V Šarišskom múzeu je uložená aj jeho pozostalosť (osobná korešpondencia, knihy, rukopisy, rozmnoženiny).

28 AŠM, 1906 – 1970, *Zprávy Kolektívu muzeálnych pracovníkov (Kult.-hist. subkomisie MNV) v Bardejove*. Listovka vydaná MNV v Bardejove, č. 1, 25.9.1952.

z jeho tvorby, v múzeu pripravili výstavku pamiatok z Kélerovho života a diela. K oslavám vyšla aj listovka, ktorá obsahovala príhovor predsedu MNV v Bardejove Jána Pangráca, krátku stať o živote a diele Vojtecha Kélera, doplnenú o výber z kníh a článkov o Kélerovi a 5-slohovú báseň Emila Korbu, venovanú Kélerovej pamiatke (*Spomienkový verš vďačnosti*)²⁹. Korba v tom čase napísal aj prácu *Bardejovské profily*, v ktorej sa okrem Kélera venoval aj ďalším dvom bardejovským osobnostiam (Andraščíkovi a Kellovi-Petruškinovi) a vtedy mladá bardejovská maliarka Viera Bombová (nar.1932) vytvorila portrét Bélu Kélera na základe staršej litografickej kresby J. Marasztoniho (1862)³⁰. Najhmataateľnejším výsledkom aktivity kultúrnych činiteľov v Bardejove však bolo odhalenie novej pamätnej tabule na Kélerovom rodnom dome. Text na mramorovú tabuľu navrhol opäť Emil Korba: „*V tomto dome sa narodil dňa 20.II.1820 hudobný skladateľ Vojtech Kéler. Na pamäť 70. výročia jeho smrti postavili vďační rodáci*“. Tabuľu na náklady MNV v Bardejove zhotovil a potrebný mramorový materiál obstaral miestny kamenár Rudolf Mlaka, paradoxne pravdepodobne syn kamenára rovnakého mena, ktorý snímal z fasády predchádzajúcu maďarskú tabuľu v roku 1941...³¹

Nasledujúce dve desaťročia sa hudobná pozostalosť Bélu Kélera nachádzala v múzeu na viacerých miestach, v šesťdesiatych rokoch bola v depozitári v južnej bašte mestského opevnenia (Štvorhranná bašta). Keď ju František Matúš z Pedagogickej fakulty UPJŠ v Prešove išiel v roku 1970 spracovávať, našiel ju uloženú v drevenej debne, neroztriedenú, bez akéhokoľvek systému. Práca na jej usporiadaní bola ťažká, pretože ako sám neskôr uviedol, k dispozícii nemal žiaden písomný materiál, ktorý by dokumentoval rozsah odkazu a umožnil v ňom aspoň základnú orientáciu. Napriek tomu sa pozostalosť podarilo prehľadne roztriediť, popísať a uložiť. Výsledkom Matúšovej práce bolo nielen spracovanie rozsiahleho súpisu, ktorý má vyše 250 strán a doteraz je v rukopise, ale tiež napísanie štúdie, v ktorej zhrnul získané poznatky o živote a diele Bélu Kélera. Príspevok pripravil už k 150. výročiu narodenia skladateľa, pripadajúcemu na rok 1970, ale v zborníku Šarišského múzea vyšiel až o dva roky neskôr, v roku 1972³². Údaje, ktoré František Matúš získal štúdiom skladateľovho odkazu v múzeu, potom využil aj pri spracovaní kapitoly o hudbe a Bélovi Kélerovi v monografickej práci o Bardejove³³.

29 AŠM, 1906-1970, *Listovka z príležitosti spomienkových osláv 70. výročia smrti Vojtecha Kélera*. Bardejov 20.8.1952.

30 Korbova práca *Bardejovské profily* je ako rozmnoženina (cyklostyl) uložená vo fonde Pozostalosť E. Korbu v Historickej knižnici Šarišského múzea, kresba Viery Bombeovej sa nachádza vo fonde Umenie a má inv. č. H 1878.

31 AŠM, 1906 – 1970, cit. v pozn. č. 29.

32 MATÚŠ F. 1972 (cit. v pozn. č. 1).

33 DEJINY BARDEJOVA 1975 (cit. v pozn. č. 4), s. 306 – 310.

Potom zavládlo okolo Kélera a jeho pozostalosti na dlhé roky ticho. Až koncom roka 1998 vyšiel v Bardejove skromný CD-nosič s názvom *Spomienka na Bardejov*, ktorý okrem nahrávok amatérskych hudobných skupín, súborov, sólistov, speváckych zborov a komorných zoskupení z Bardejova obsahoval aj jednu profesionálnu bardejovskú „perlu“. Zostavovateľ hudobného kokteilu na tomto nosiči, vtedajší vedúci oddelenia spoločenských vecí Mestského úradu v Bardejove Mgr. Ján Marhulík, si po dohode s vedením múzea vypožičal z Kélerovej pozostalosti notový materiál jeho skladby *Spomienka na Bardejov* a v hudobnej úprave Adama Hudeca, zahranej profesionálnym hudobným telesom, túto skladbu zaradil na úvod spomínaného hudobného výberu z Bardejova. Okrem toho v textovej časti na obálke nosiča J. Marhulík napísal: „*Úvodná skladba vzbudí v muzikantskej obci určitý rozruch. Pravda je taká, že Johannes Brahms v 5. Uhorskom tanci fis-mol použil 32 taktov z tejto skladby Bélu Kélera, ktorú Kéler napísal v júli 1858 na ceste z Bardejova do Debrecína a dal jej názov Erinnerung an Bartfeld (Spomienka na Bardejov). Prvých 10 Brahmových Uhorských tancov vyšlo až 11 rokov od vydania tohto Kélerovho čardáša. Celá hudobná pozostalosť B. Kélera sa nachádza v zbierkach Šarišského múzea v Bardejove, kde sa možno o tejto skutočnosti presvedčiť*“. Treba povedať, že vydanie Kélerovej skladby na tomto CD-nosiči i slovná propagácia Kélerovej pozostalosti uloženej v múzeu prispeli istým spôsobom k zviditeľneniu Kélera a jeho diela, aj keď to bolo rozsahom obmedzené azda iba na Bardejov a jeho okolie.

V roku 2001 študoval v Historickej knižnici Šarišského múzea doc. PhDr. Gejza Kočiš, CSc., emeritný docent Filozofickej fakulty UPJŠ v Prešove. Napriek tomu, že sa prednostne zaujímal o materiál týkajúci sa Emila Korbu, zaujala ho ako historika aj pozostalosť Bélu Kélera. Výsledkom jeho práce v knižnici bol článok o rodine Kélerovcov z Bardejova, ktorý vyšiel v miestnych *Bardejovských novostiach* a v ktorom najviac miesta venoval práve Bélovi Kélerovi³⁴. Tento článok bol však spolu so spomínaným CD-nosičom nadhlo jediným konkrétnym prejavom záujmu o Kélera a jeho pozostalosť.

Až v ostatných rokoch sa ľady nezáujmu začali lámať. A začalo to návštevou doc. Františka Matúša v Šarišskom múzeu v roku 2005. Dlhoročný vysokoškolský pedagóg a muzikológ, ktorý sa azda najviac zaslúžil o propagáciu Kélera a jeho diela, pripravoval vtedy muzikologickú konferenciu o evanjelickom organistovi Zachariášovi Zarevúckom, významnom bardejovskom skladateľovi zo 17. storočia, pri príležitosti 400. výročia jeho narodenia. Počas svojej návštevy múzea sa však nezabudol pozrieť na pozostalosť po Bélovi Kélerovi, ktorú pred rokmi tak precízne spracoval a v rozhovore s riaditeľom múzea viackrát zdôraznil nutnosť „znovuobjaviť“ tohto kedysi takého známeho a po-

34 KOČIŠ, G. 2001. *Bardejov v 17. storočí – anamnéza historickej situácie. Kapitoly z rodovorodínnej ságy Kellerovcov (Kélerovcov)*. Bardejovské novosti, roč. 12, č. 51 – 52, 20.12.2001, s. 14.

pulárneho hudobníka a vrátiť ho do hudobného života na Slovensku. Nezos-talo to iba pri slovách, pretože František Matúš sa o niekoľko mesiacov vrátil. Spolu s prof. Mgr. art. Irenou Medňanskou, PhD. ukázal Kélerovu pozostalosť kolegom z Nemecka, ktorých sa obaja snažili získať pre myšlienku medziná-rodného projektu opätovného oživenia tejto vzácnej hudobnej zbierky.

V roku 2009, teda krátko pred pripomenutím si 190. výročia narodenia Bélu Kélera, požiadal vedenie múzea o dovoľenie študovať jeho pozostalosť RNDr. Peter Bubák z Gymnázia Leonarda Stöckela v Bardejove. Tento stredoškolský učiteľ, pre ktorého je najmä klasická, vážna hudba celoživotnou záľubou a potrebou, sa pustil do objavovania Kélera s veľkým entuziazmom a podarilo sa mu ním „nakaziť“ aj viacerých ďalších ľudí v meste, najmä Ing. Marcela Tribusa (Poľsko-slovenský dom) a Mgr. Jána Marhulíka (Oddelenie kultúry Mestského úradu v Bardejove). Tí mu pomohli pri kopírovaní originálneho notového materiálu a tiež pri získavaní finančných prostriedkov prostredníctvom grantových programov. Petrovi Bubákovi sa následne podarilo osloviť koncertnú majsterku Prešovského salónneho orchestra Svetlanu Beriša a diri-genta orchestra Gregora Regeša a už koncom leta 2009 zaznelo na promenád-
nom koncerte v Bardejovských Kúpeľoch sedem Kélerových skladieb³⁵.

Okrem prípravy ďalších koncertov, ktoré sa uskutočnili v priebehu roku 2010 v Bardejove, Bardejovských Kúpeľoch, Prešove a Košiciach sa Peter Bu-bák podieľal aj na propagácii tvorby Bélu Kélera svojou účasťou v živom vy-sielaní relácie Slovenského rozhlasu *Ars muzika* a na letné mesiace pripravil spolu s PhDr. Františkom Gutekom rozsiahlu výstavu o Kélerovi v Šarišskom múzeu, ktorá v zmenšenej putovnej forme vhodne doplnila koncerty z diela Bélu Kélera v sále Čierneho orla v Prešove a v Dome umenia v Košiciach³⁶.

Symbolickou a veľmi pozitívnou bodkou za oslavami 190. výročia narode-nia Bélu Kélera v Bardejove bola v roku 2011 opätovná inštalácia jeho pamät-nej tabule z roku 1906 na fasáde rodného domu. Realizovala sa vďaka osobnej iniciatíve muzikologičky Silvie Fecskovej a so súhlasom Šarišského múzea, ktoré tento historický artefakt ako svoj zbierkový predmet v súčasnosti spravuje.

Nedávno bol múzejný fond s pozostalosťou Bélu Kélera obohatený o jeden zaujímavý list, ktorý múzeu darovala prof. Mgr. art. Irena Medňanská, PhD. Bol napísaný v lete roku 2010 vo Wiesbadene, v meste, kde je B. Kéler pochovaný a dokumentuje snahu našich muzikológov o rozvoj kontaktov s týmto mestom v záujme propagácie Kélerovho diela v širšom meradle. Ingrid Robertsová, vedúca oddelenia kultúry tamojšieho magistrátu, síce prof. Mgr art. Medňanskej, PhD. v tomto liste s lútosťou oznamuje, že delegácia z Wiesba-

35 O ďalších koncertných aktivitách pozri: BUBÁK, P. 2010 (cit. v pozn. č. 2), s. 3.

36 O všetkých podujatiach počas celého jubilejného Kélerovho roka podrobne vo svojom článku v Bardejovských novostiach informovala S. Fecsková (citáciu článku pozri v pozn. č. 4).

dena sa na oslavách 190. výročia Kélerovho narodenia v Bardejove nezúčastní, ale ako vhodný termín pre budúcu spoluprácu navrhuje rok 2020, kedy si budeme pripomínať 200. výročie skladateľovho narodenia a dovedy bude možné s primeraným odstupom pripravovať spoločné aktivity miest Wiesbaden a Bardejov. V každom prípade je tento postoj nemeckej strany sľubným krokom na ceste k budúcej spolupráci.

V roku 2012 sa uskutočnila opätovná inštalácia výstavy o živote a diele Bélu Kélera v Šarišskom múzeu a koncert z jeho tvorby z príležitosti 130.výročia úmrtia skladateľa.

Presne pred 40 rokmi napísal František Matúš vo svojej štúdií o Kélerovi a jeho pozostalosti v bardejovskom múzeu tieto slová: „*To, čo Kéler dokázal, si zaslúži nielen obdiv, ale aj úctu. Jednoduchý skromný človek z východného Slovenska sa svojou húževnatosťou vypracoval v ďalekej cudzine na uznávaného umelca, svojou tvorbou sa presadil v najväčšej európskej konkurencii a svoje kvality dokázal priamo v najväčších hudobných centrách pred vyspelým hudobným publikom Európy, kde sa zaradil medzi špičku daného žánru. Jeho meno nájdeme vo všetkých významných encyklopédiách, ale s jeho dielom sa v našej muzikologickej literatúre nestretáme. Jeho veľkosť a popularita zapadli prachom v bardejovskom múzeu.*“³⁷ Sme veľmi radi, že toto konštatovanie už dnes celkom neplatí. Osobnosť Bélu Kélera ľudia u nás opäť spoznávajú a jeho skladby v bardejovskom múzeu nezapadajú prachom, ale naopak, zásluhou mnohých nadšencov akoby v rukách súčasných hudobníkov opäť oživali.

Abstract

In his article the author offers a retrospective view of history of the music composer Béla Kéler's heritage, which arrived in 1883 from Wiesbaden /Germany/ to Bardejov, pursuant to the composer's testament, and which, after the Šariš museum in Bardejov was founded in 1903, was placed in his Historic library as an individual collection fund. The author focuses on the heritage especially in terms of specific usage of the collected material /music, personal correspondence, memorabilia/ during the last 140 years and concludes that just like the collection has been enjoying increased popularity lately, Béla Kéler himself returns to general awareness of music life in Slovakia.

Keywords

Music. Béla Kéler. Heritage. Personal correspondence. Memorabilia. Music. Museum. Collection fund.

Zusammenfassung

Der Autor dieser Studie versucht um einen Rückblick auf das Schicksal des Nachlasses des Komponisten Bela Kéler, der im Jahre 1883 aus deutschen Wiesbaden nach Bar-

37 MATÚŠ, F. 1972 (cit. v pozn. č. 1), s. 45.

dejov transportiert wurde, um den Testament des Komponisten zu erfüllen. Nach der Gründung des Saris Museum im Jahre 1903 wurde die Sammlung in der Historischen Bibliothek als separate Sammlung hinterlegt. Der Autor untersucht, wie das konkrete Material des Musikvermächtnisses, (Musik, persönliche Korrespondenz, Erinnerungsstücke) über die letzten 140 Jahren verwendet wurde und stellt fest, daß vor allem in den letzten Jahren erhöhtes Interesse an dieser Musiksammlung besteht. Die Werke Béla Kélers finden eine größere Aufmerksamkeit und auch immer größeren Platz im slowakischen Musikleben.

Schlüsselworte

Musik. Béla Kéler. Musikvermächtnis. Persönliche Korrespondenz und Erinnerungsstücken. Notenmaterial. Museum. Musiksammlung.

Kivonat

A tanulmány szerzője retrospektív szemszögből mutatja be Kéler Béla zeneszerző hagyatékának sorsát, mely 1883-ban érkezett a németországi Wiesbadenből Bártfára, a zeneszerző végrendeletének megfelelően. A hagyatékot önálló bázisgyűjteményként a Sárosi Múzeum 1903-ban történt alapítását követően, annak Történeti Könyvtárában helyezték el.

A szerző a gyűjtemény anyagának konkrét felhasználását vizsgálja az elmúlt 140 év tükrében, melynek alapján konstatálja, hogy főleg az utóbbi időben nőtt érzékelhetően az érdeklődés a Kéler Béla zenei gyűjtemény iránt, egyúttal az örökhatározó neve is újból bekerült a köztudatba a szlovákiai zenei életnek köszönhetően.

Kulcsszavak

Zene. Kéler Béla. Hagyaték. Személyes levelezés. Visszaemlékezések. Zeneművek. Múzeum. Bázisgyűjtemény.

Bibliografia:

- BUBÁK, P.: *Béla Kéler – osud hudobníka a jeho pozostalosti*. Bardejovské novosti, roč. 21, č. 6 a 7, 9.2.2010 a 16.2.2010, s. 3.
- DEJINY Bardejova. Košice : Vsl. vydavateľstvo, 1975.
- FECSKOVÁ, S.: *Život, dielo a pozostalosť Bélu Kélera*. Bardejovské novosti, roč. 22, č. 45, 8.11.2011, s. 6.
- GUTEK, F.: *100 rokov Šarišského múzea v Bardejove*. Múzeum, roč. XLIX, 3-4/2003.
- HOZA, Š.: *Tvorcovia hudby (Kéler)*. Trnava : Nakladateľstvo P. Gerdeláka 1943, s. 172 – 180.
- KOČIŠ, G.: *Bardejov v 17. storočí – anamnéza historickej situácie. Kapitoly z rodovorodinej ságy Kellerovcov (Kélerovcov)*. Bardejovské novosti, roč. 12, č. 51 – 52, 20.12.2001, s. 14.
- KORBA, E.: *Bardejovské profily (Andraščík, Kéler, Kello-Petruškin)*. Bardejov 1952 (cyklostyl).

KRPELEC, B.: *Bardejov a jeho okolie dávno a dnes*. Martin : MO MS v Bardejove 1935.

MATÚŠ, F.: *Béla Kéler (K 150. výročiu narodenia)*. In Šarišské múzeum 3 (Zost. A.

Kokula). Košice : Vsl. nakladateľstvo pre Šarišské múzeum 1972.

SZTEHLÓ, Z.: *Kéler Béla 1820-1882*. Budapest 1930.

ŽEBRÁCKY, G.: *Sprievodca sbierkami župného múzea v Bardejove*. Bardejov 1926.

František Gutek, PhDr.

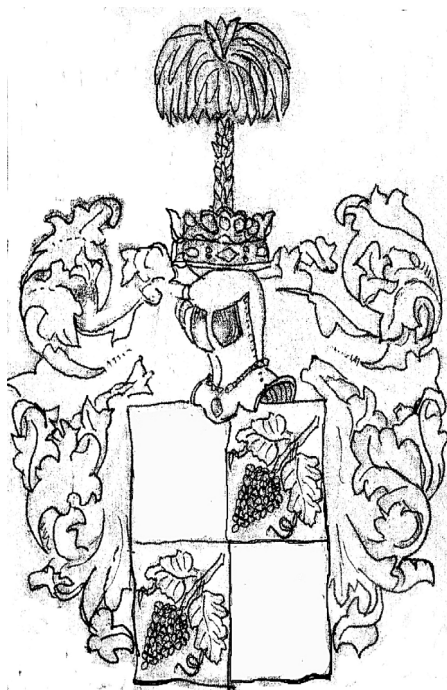
riaditeľ

Šarišské múzeum v Bardejove

Radničné nám. 13

085 01 Bardejov

frantisek.gutek@gmail.com

Erb rodu Kéler – detail z Stambbau der Familie von Kéhler (z Rodokmeňa rodu Kéler) autorov Ákos Scherman, Ágnes Schirwath. 2010. Archív: Šarišské múzeum Bardejov, osobný fond Bélu Kélera - kópia, 2012.

SLOVENSKÝ ROZHLAS s. s. r. o.

BRATISLAVA, JAKUBOVO NÁM. 13A TELEFON 4457

č. j. 8331

Slovutný pán

Vdp. Gejza Žebrácky,
prelát, riaditeľ mestského múzea,

Bardiov.

VÁŠA ZNAČKA

NAŠA ZNAČKA:
H/AM/ŠM

BRATISLAVA, DŇA 5. decembra 1941.

P. dramaturg Hoza referoval šéfovi hudobného odboru Slovenského rozhlasu prof. Moyzesovi o vzácných rukopisoch skladateľa Vojtecha Kéléra, bardiovského rodáka. V nedeľu 7. decembra t. r. dovoľí si Vás so súhlasom Správy SR vyhľadať šéf nášho hudobného odboru prof. Alexander Moyzes. Príde vlakom o 9.56 hod. do Bardiova a okolo 10.15 hod. dovoľí sa Vás na farskom úrade ohlásiť a požiada Vás o dovolenie prezrieť rukopisy.

Za Vašu láskavosť a ochotu už vopred ďakujeme.

Na stráž i
SLOVENSKÝ ROZHLAS
Bratislava, Jakubovo nám.
čís. 13

Alexander Moyzes

LISTY ZASIELAJTE NA ADRESU SPOLOČNOSTI A NIE JEDNOTLIVÝM REFERENTOM

List zo Slovenského rozhlasu v Bratislave podpísaný skladateľom Alexandrom Moyzesom oznamujúci návštevu 7.12.1941 v Bardejove. Archív: Šarišské múzeum Bardejov

TESTIMONIUM SCHOLASTICUM COLLEGI AUG. CONF. EVANG. EPERIESIENSIS.						
Nomen, Aetas, Religio.	Patris, Locus natalis.	Pater, Tutor, vel Curator, episcopus Coadiutor ex Hebraeo.	Schola et tempus in ea exerat.	P R O F E C T U S		
				In Literis, s. in oratione.	In Hibernis.	
Albertus Keller, notus a 17. Febr. 1810. Evangelicus de Confessione.	Bærnth. Sárosy's Hungarus	Pater eius Sárosy's Magister Keller. nob. lem nobis hanc orator, abeo	Ann. scholae 1839 1840. frequentat classis Vi. Lector hinc	Anthropologia phisica Logica Morphologia Pedagogia Ethica phis. Religiosa phis. Aesthetica Iure naturali & Nat. Iuris Algebra Geometria Physica doctus, Capella Istoria naturalis Scientia Linguar. Jure Civili Economicis Metaphisicis Citizens Cantabrig. Sciant. politici 8730 curial.	Dicimus recte, populi Theologia doctrina Metaph. Apologética Archaeologia Institutiones in V. T. in N. T. Historia Ecclesiae, erag. ling. Russica Hibernica Caucasica Poetici Litteraria Encyclopaedia theol. schol. Etymol. Lingua latina gram. hebraea linguae p. a. g.	Classis prima cum structura commendatice et poeclara, m. cum nuncijs doctis erantque legitimam usam
Datum EPERIESI Anno 1840. Mense Janu Die 15 ^{to} Auctoribus S. A. Sárosy's Hungari, Aestheticae Professori p. A. Keller Magistro, Curatori ad h. Scholam, Iudice, in V. T. & N. T. & in Istoria ecclesiae & in Cantabrigia & in Civitate & in Cantabrigia & in Istoria ecclesiae & in Cantabrigia & in Civitate & in Cantabrigia & in	1877.					

Vysvedčenie Bélu Kéléra z Kolégia v Prešove z roku 1839